

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет іноземних мов
Кафедра східних мов та міжкультурної комунікації

Матеріали до практичних занять
для студентів денної форми
навчання

Навчальна дисципліна
Історія арабської мови

рівень вищої освіти перший(бакалаврський)

галузь знань 03 гуманітарні науки

спеціальність	035 Філологія
освітня програма	переклад (арабська та англійська мови)
спеціалізація	східні мови та літератури (переклад включно), перша
– арабська	

вид дисципліни	обов'язкова
----------------	-------------

факультет	іноземних мов
-----------	---------------

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: викл. Мізак О.В.

Матеріали схвалено на засіданні кафедри східних мов та міжкультурної комунікації

Протокол № 1 від “27” серпня 2024 року

Завідувач кафедри східних мов

та міжкультурної комунікації

Юлія ЛАХМОТОВА

1. Загальні методичні рекомендації

Метою викладання навчальної дисципліни "Історія арабської мови" є забезпечити студентів фундаментальними знаннями про розвиток арабської мови від її витоків до сучасного стану, включаючи особливості формування її діалектів, вплив різних культур та історичних подій на її розвиток. Дисципліна також сприяє розумінню ролі арабської мови у культурному та релігійному контексті арабського світу та її значення для ісламської цивілізації.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен:

знати:

- основні етапи розвитку арабської мови та її лінгвістичні особливості на кожному з них;
- характерні риси класичної арабської мови та відмінності між сучасними діалектами;
- вплив інших мов та культур на розвиток арабської мови, зокрема через ісламські завоювання, торгівлю та колонізацію;
- ключові літературні, наукові та релігійні тексти, що вплинули на становлення арабської мови;
- роль арабської мови у культурній ідентичності та релігійній традиції арабомовних народів.

вміти:

- аналізувати лінгвістичні зміни в арабській мові в історичній перспективі;
- визначати основні діалектальні групи та їх особливості;
- вільно користуватися основними джерелами та літературою з історії арабської мови;
- здійснювати порівняльний аналіз текстів на класичній та сучасній арабській мові;
- розрізняти і описувати впливи, які привели до формування сучасних арабських діалектів.

Вивчення дисципліни відповідно до навчального плану включає:

1. Лекційний курс, присвячений історії становлення та розвитку арабської мови.
2. Практичні заняття з аналізу текстів різних історичних періодів.
3. Семінарські обговорення на тему впливу релігійних та культурних факторів на мову.
4. Самостійну роботу над порівняльним аналізом класичних та діалектних текстів.

Програма практичних занять спрямована на:

- розвиток навичок роботи з оригінальними текстами класичної та сучасної арабської мови;
- оволодіння методами історико-лінгвістичного аналізу;
- підготовку до самостійного дослідження мовних явищ в історичному контексті;
- закріплення теоретичних знань через практичні завдання з аналізу мовних структур і форм.

Основними завданнями вивчення дисципліни "Історія арабської мови" є:

1. Формування історичних знань про розвиток арабської мови – вивчення ключових етапів становлення арабської мови від доісламського періоду до сучасності, а також еволюції її фонетичної, морфологічної та синтаксичної систем.
2. Розвиток навичок аналізу класичних та сучасних арабських текстів – навчання методам лінгвістичного аналізу текстів різних епох для виявлення змін у мовних структурах і лексичному складі.
3. Ознайомлення з діалектальними різновидами арабської мови – вивчення особливостей і розподілу основних арабських діалектів, зокрема їхньої взаємодії та впливу на формування сучасної арабської мови.

4. Вивчення культурних і релігійних факторів, що вплинули на мову – аналіз ролі ісламу, класичної літератури та наукових праць в розвитку лексики та стилістики арабської мови.

5. Розвиток здатності порівнювати класичні та сучасні мовні форми – навчання навичкам порівняльного аналізу, що дозволяє студентам визначати відмінності та схожості між класичною арабською мовою та її сучасними діалектами.

6. Формування розуміння ролі арабської мови у культурному спадку та сучасній комунікації – розгляд впливу арабської мови на культурну ідентичність народів та її функціонування як засобу сучасної комунікації.

2. Теми практичних занять

Денна форма

5 СЕМЕСТР

Заняття 1: Тема 1: Вступ до історії арабської мови

Навчальна мета: Ознайомити студентів із основними етапами історії розвитку арабської мови, її культурним та соціальним значенням для арабського світу.

План заняття:

1. Вступ до історії мови як дисципліни
2. Короткий огляд розвитку мов на Близькому Сході
3. Основні етапи становлення арабської мови
4. Роль арабської мови у формуванні культурної ідентичності

Навчальні питання:

- Чому вивчення історії арабської мови є важливим?
 - Які основні етапи розвитку мови ми можемо виділити?
 - Яку роль відіграє арабська мова у культурній ідентичності арабських народів?
-

Заняття 2: Тема 2: Доісламський період

Навчальна мета: Дослідити особливості розвитку арабської мови в доісламський період, включаючи її роль у культурі та суспільстві.

План заняття:

1. Характеристика доісламського арабського суспільства
2. Доісламські діалекти і їхні відмінності
3. Доісламська поезія як джерело дослідження мови

Навчальні питання:

- Як виглядала арабська мова до виникнення ісламу?
- Які відомі літературні твори того часу вплинули на розвиток мови?

- Чи були діалектні відмінності між різними племенами?
-

Заняття 3: Тема 3: Вплив ісламу на арабську мову

Навчальна мета: Розкрити вплив ісламу на розвиток та стандартизацію арабської мови.

План заняття:

1. Роль Корану у стандартизації мови
2. Розвиток нових термінів для релігійних понять
3. Вплив релігійних інституцій на мову

Навчальні питання:

- Як Коран вплинув на розвиток арабської мови?
 - Які зміни у лексиці з'явилися у зв'язку з ісламом?
 - Яку роль релігія зіграла у поширенні мови?
-

Заняття 4: Тема 4: Формування класичної арабської мови

Навчальна мета: Дослідити етапи формування класичної арабської мови та її стандартизацію.

План заняття:

1. Визначення та особливості класичної арабської мови
2. Мовні реформи та граматичні праці
3. Вплив класичної мови на культуру і науку

Навчальні питання:

- Які основні риси класичної арабської мови?
 - Які граматичні системи були розроблені для стандартизації?
 - Чому класична арабська мова має таке культурне значення?
-

Заняття 5: Тема 5: Арабська лінгвістика та граматики

Навчальна мета: Ознайомити студентів із розвитком лінгвістичних досліджень та граматики арабської мови.

План заняття:

1. Історія виникнення арабської лінгвістики
2. Основні лінгвісти і їхні праці
3. Вплив на формування граматики

Навчальні питання:

- Які основні праці з арабської лінгвістики?
 - Які вчені найбільше вплинули на розвиток граматики?
 - Як розроблялися граматичні правила?
-

Заняття 6: Тема 6: Розвиток арабської мови в Середньовіччі

Навчальна мета: Дослідити вплив Середньовіччя на розвиток арабської мови, включаючи переклад літератури та наукових праць.

План заняття:

1. Період «золотого віку» арабської цивілізації
2. Переклад наукових і філософських текстів
3. Вплив арабської мови на інші культури

Навчальні питання:

- Чому Середньовіччя стало «золотим віком» для арабської мови?
 - Які роботи були перекладені на арабську мову?
 - Як арабська мова вплинула на інші культури?
-

Заняття 7: Тема 7: Формування сучасної стандартної арабської мови

Навчальна мета: Вивчити основні етапи розвитку сучасної стандартної арабської мови (MSA).

План заняття:

1. Визначення сучасної стандартної арабської мови (MSA)
2. Відмінності між MSA та класичною арабською мовою
3. Вплив мас-медіа на стандартизацію

Навчальні питання:

- Що таке сучасна стандартна арабська мова?
 - Як вона відрізняється від класичної мови?
 - Який вплив мають засоби масової інформації на стандартизацію?
-

Заняття 8: Тема 8: Діалекти арабської мови

Навчальна мета: Ознайомити студентів з основними діалектами арабської мови, їхніми відмінностями та географічним розповсюдженням.

План заняття:

1. Класифікація основних діалектів
2. Географічні та соціальні фактори діалектних відмінностей

3. Використання діалектів у сучасному суспільстві

Навчальні питання:

- Які основні діалекти арабської мови?
 - Чому існують такі значні діалектні відмінності?
 - Як діалекти впливають на комунікацію в арабському світі?
-

Заняття 9: Тема 9: Арабська мова в літературі

Навчальна мета: Ознайомити студентів із роллю арабської мови у розвитку літератури на Близькому Сході.

План заняття:

1. Роль мови у класичній і сучасній арабській літературі
2. Літературні жанри арабською мовою
3. Вплив літератури на розвиток мови

Навчальні питання:

- Які особливості має арабська література?
 - Які жанри популярні в арабській літературі?
 - Як література вплинула на розвиток арабської мови?
-

Заняття 10: Тема 10: Розвиток арабської писемності

Навчальна мета: Дослідити історію арабської писемності та розвиток арабського алфавіту.

План заняття:

1. Витоки арабської писемності
2. Еволюція арабського алфавіту
3. Вплив писемності на культурний розвиток

Навчальні питання:

- Звідки походить арабська писемність?
 - Як розвивався арабський алфавіт?
 - Який вплив арабська писемність мала на культуру?
-

Заняття 11: Тема 11: Вплив колоніалізму на арабську мову

Навчальна мета: Дослідити, як колоніалізм вплинув на розвиток і використання арабської мови.

План заняття:

1. Вплив колоніальних мов на арабську
2. Мовна політика колоніальних держав
3. Зміни у використанні арабської мови після колоніалізму

Навчальні питання:

- Як колоніалізм вплинув на арабську мову?
 - Які мовні політики запроваджували колоніальні держави?
 - Як змінилося використання арабської мови після здобуття незалежності?
-

Заняття 12: Тема 12: Арабська мова у сучасному світі

Навчальна мета: Ознайомити студентів із роллю арабської мови у сучасному світі та її статусом як міжнародної мови.

План заняття:

1. Міжнародний статус арабської мови
2. Використання арабської мови у міжнародних організаціях
3. Вплив глобалізації на мову

Навчальні питання:

- Який статус має арабська мова у сучасному світі?
 - Як арабська мова представлена у міжнародних організаціях?
 - Як глобалізація впливає на арабську мову?
-

Заняття 13: Тема 13: Мовна політика в арабських країнах

Навчальна мета: Розглянути мовну політику арабських країн і її вплив на розвиток та використання мови.

План заняття:

1. Основні принципи мовної політики
2. Приклади мовної політики в арабських країнах
3. Вплив мовної політики на освіту та культуру

Навчальні питання:

- Які принципи визначають мовну політику в арабських країнах?
 - Які приклади мовної політики існують у різних країнах?
 - Як мовна політика впливає на освіту та культуру?
-

Заняття 14: Тема 14: Арабська мова в інформаційних технологіях

Навчальна мета: Ознайомити студентів із сучасними тенденціями використання арабської

мови в інформаційних технологіях.

План заняття:

1. Використання арабської мови в інтернеті
2. Мовні ресурси для обробки даних арабською
3. Перспективи розвитку арабської мови в цифровому просторі

Навчальні питання:

- Як арабська мова використовується в інформаційних технологіях?
- Які ресурси існують для обробки даних арабською мовою?
- Які перспективи має арабська мова в цифровому середовищі.

3. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ

5 семестр (денне - залік)

1. Які етапи розвитку арабської мови виокремлюються в історичній лінгвістиці?
2. Особливості доісламського періоду в розвитку арабської мови: джерела, діалекти, основні риси.
3. Роль Корану у стандартизації та поширенні класичної арабської мови.
4. Вплив ісламських завоювань на розвиток арабської мови та формування діалектів.
5. Які лінгвістичні відмінності існують між класичною та сучасною арабською мовою?
6. Визначальні особливості класичної арабської літературної мови: фонетика, морфологія, синтаксис.
7. Основні діалектні групи арабської мови та їх географічне розташування.
8. Які особливості має єгипетський діалект і чим він відрізняється від інших арабських діалектів?
9. Сучасний стандартний арабський варіант (Modern Standard Arabic): історія формування, сфера використання.
10. Як відбулося розмежування між класичною арабською мовою і сучасними діалектами?
11. Вплив перської, турецької та європейських мов на розвиток арабської лексики.
12. Внесок арабських вчених середньовіччя в розвиток арабської граматики та лексикографії.
13. Які соціально-економічні фактори сприяли розвитку арабської мови в новітній час?
14. Основні досягнення у вивченні арабської мови в Європі та вплив європейської арабістики.
15. Зміни в арабському письмі та орфографії протягом століть.
16. Вплив французької та англійської мов на мову арабських країн у колоніальний та постколоніальний періоди.
17. Які головні функції сучасної стандартної арабської мови у сучасному арабському світі?
18. Арабська мова як фактор культурної ідентичності в арабських країнах.
19. Порівняльна характеристика морфології класичної арабської мови та одного з сучасних діалектів.
20. Роль арабської мови в сучасній міжнародній комунікації та засобах масової інформації.

4. Методи контролю

Контроль знань здійснюється шляхом написання тестового завдання з множинним вибором, що складається з 40 запитань.

5-й семестр – (денне - залік).

5. Схема нарахування балів (1-а контрольна робота)

Поточний контроль, самостійна робота	К/р Разом	залік	Сума
Розділ 1 28 б. – відвідування 12 б. – поточні питання 20 б. – реферат та презентація	60	40	100

28 балів нараховується за відвідування лекцій протягом тематичного блоку (2 б. за відвідування кожного заняття).

12 бали за вірну відповідь на питання в поточній роботі (4 питання по 3 балів).

20 балів нараховується за виконання презентації та доповіді на одну з запропонованих тем.

На заліку тест складається з 40 питань. Вірна відповідь на кожне з яких становить 1 бали.

Максимальна кількість балів, яку студент може отримати на заліку — 40 б.

Максимальна кількість балів за семестр — 100 б.

Мінімальна кількість балів, які повинен набрати студент для зарахування роботи 50%, що становить 50 балів.

Для допуску до складання підсумкового контролю здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 30 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи, індивідуального завдання.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	Чотирирівнева	Дворівнева
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

6.Рекомендована література

Основна література:

1. Versteegh, Kees. The Arabic Language. Edinburgh University Press, 2014.
2. Holes, Clive. Modern Arabic: Structures, Functions, and Varieties. Georgetown University Press, 2004.
3. Ferguson, Charles A. Diglossia. In Language in Culture and Society, edited by Dell Hymes, Harper & Row, 1964.
4. Owens, Jonathan. A Linguistic History of Arabic. Oxford University Press, 2006.
5. Beeston, A. F. L. The Arabic Language Today. Hutchinson University Library, 1970.

Допоміжна література:

1. Blau, Joshua. The Emergence and Linguistic Background of Judaeo-Arabic: A Study of the Origins of Neo-Arabic and Middle Arabic. Eisenbrauns, 1981.
2. Al-Jallad, Ahmad. An Outline of the Grammar of the Safaitic Inscriptions. Brill, 2015.
3. Woidich, Manfred, and Werner Arnold. Arabische Dialektologie: Eine Einführung. Harrassowitz Verlag, 2010.
4. Levin, Aryeh. A Grammar of the Arabic Dialect of Jerusalem. Brill, 1994.
5. Suleiman, Yasir. Arabic Sociolinguistics: Issues and Perspectives. Routledge, 1994.
6. Wild, Stefan. The Qu'ran as Text. Brill, 1996.
7. Schimmel, Annemarie. Islamic Calligraphy. Brill, 1970.
8. Gutas, Dimitri. Greek Thought, Arabic Culture: The Graeco-Arabic Translation Movement in Baghdad and Early Abbāsid Society. Routledge, 1998.

9. Kadi, Wadad, and Robert Hoyland. *The Islamic Scholarly Tradition: Studies in History, Law, and Thought in Honor of Professor Michael Allan Cook*. Brill, 2011.
10. Kaye, Alan S. *Morphologies of Asia and Africa (including the Caucasus)*. Eisenbrauns, 2007.
11. Fischer, Wolfdietrich. *A Grammar of Classical Arabic*. Yale University Press, 2002.
12. Larcher, Pierre. *Linguistique arabe et sémitique: Histoire et état des recherches*. Brill, 2012.
13. Brustad, Kristen, Mahmoud Al-Batal, and Abbas Al-Tonsi. *Al-Kitaab fii Ta'allum al- 'Arabiyya: A Textbook for Arabic, Part One*. Georgetown University Press, 2010.
14. Parkinson, Dilworth B. *Using Arabic Synonyms*. Cambridge University Press, 2006.
15. Ryding, Karin C. *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*. Cambridge University Press, 2005.
16. Cowan, J. Milton, ed. *The Hans Wehr Dictionary of Modern Written Arabic*. Spoken Language Services, 1994.
17. Wehr, Hans. *A Dictionary of Modern Written Arabic*. Edited by J. Milton Cowan, Otto Harrassowitz Verlag, 1976.